

Slaveri var også en helt acceptabel forretningsmodel engang...

Kapitalismen, som vi kender den, er døende. Vi er midt i et opgør med en masse forhold og tankeformer, vi hidtil har taget for 'normale og acceptable' – det industrielle landbrug er det oplagte eksempel

Af Bo Heimann, M.A. Ledelses- & Organisationspsykologi, journalist, forfatter, folketingskandidat Alternativet

'Jeg er klar over, at mange vil have modstand mod alvoren i mit sprog, men er der ikke grund til at være alvorlig? Jeg vil være barsk som sandheden, og så kompromisløs som retfærdigheden. Jeg ikke ønsker at tænke, tale eller skrive med mådehold om dette emne.

Nej! Nej! Fortæl en mand, hvis hus er i brand, at han skal give en stille alarm; fortæl ham at han langsomt skal redde sin kone fra en overfaldsmand; fortæl en moder, at hun roligt og gradvist skal redde hendes nyfødte fra en brand – men opfordre mig ikke til at bruge mådehold i en sag som den foreliggende!

Jeg er alvorlig. Jeg vil ikke være tvetydig. Jeg vil ikke undskylde. Jeg vil ikke vige en enkelt tomme. Og jeg vil blive hørt!'

Sådan skrev William Lloyd Garrison, da han i 1831 lancerede sin avis The Liberator, som han gjorde til talerør for frigivelsen af slaverne.

På det tidspunkt nægtede Kongressen at drøfte spørgsmålet om slaveri, og der skulle gå tre lange årtier, før Amerika endelig ville konfrontere sig selv med uhyrlighederne. Slaveri var i 1831 med andre ord fortsat en helt acceptabel forretningsmodel.

Her i 2016 er der på samme måde forretningsmodeller og tænkninger, vi ikke har den store lyst til at konfrontere os selv med. Men ligesom Gerrisons alvorlige ord var begyndelsen til enden på slaveriets uhyrligheder, er nedtællingen i gang for en række forhold, som mange i dag oplever som 'naturlige og normale'.

Landsbrugsindustri, kød og død

Det mest åbenbare eksempel er det industrielle landbrug. Her har vi en forretningsmodel, der krænker både miljø og dyr, og som oven i købet gør det for lånte penge. I skrivende stund skylder det danske landbrug knap 400 milliarder kroner væk.[1] Hele 1.000 landmænd er i akut fare for nedlukning.[2]

Samtidigt står landbruget for 16 procent af Danmarks samlede CO2-udslip.[3] Og udover miljøbelastningen er den manglende bæredygtighed meget bredere – for eksempel dør omkring 24.000 smågrise hver eneste dag, og ca. en fjerdedel af søerne når aldrig til slagteriet, men dør i staldene. Halvdelen af søerne og hvert tredje slagtesvin får mavesår, og 99 procent af alle pattegrise får halen klippet af, selvom rutinemæssig halekupering er ulovlig.[4]

Dertil kommer tilsvarende kritisable forhold for køer og andre dyr og problematikken mht. udledningen af alt, alt for meget gødning og pesticider. Fik jeg nævnt MRSA-sagen?

Tæt knyttet til landbrugsindustrien er kød-industrien. Ifølge FN[5] bruges nu hele 30 procent af Jordens landmasse til opdræt af dyr til fødevarer (herunder arealer der anvendes til græsning og arealer, der anvendes til at dyrke afgrøder til foder). Det kræver op til 25 kilo korn at producere blot 2 kilo kød!

Og det kræver meget vand! Vanding af de afgrøder, som opdrættede dyr spiser, drikkevand til de mange milliarder dyr, og vand til rengøring af slagterier, fabrikker og transportmidler. Dette udgør en alvorlig belastning for vores vandforsyning.

Næsten halvdelen af alt det vand, der anvendes i USA går til opdræt af dyr til menneskeføde. Det kræver op imod 7-9.000 liter vand for at producere 0,5 kilo kød. Til sammenligning kræver 0,5 kilo hvede kun 95 liter vand. Du sparer altså mere vand ved ikke at spise et halvt kilo kød, end du gør ved ikke at bade i seks måneder!

Der dør omkring 24.000 smågrise hver dag i danske stalde.

Ved at omlægge fra kødproduktion til grøntsager, omlægge til mindre og økologiske landbrug og generelt nedsætte kødspisningen, vil vi altså kunne løse mange problemer ang. miljø, dyrevelfærd og sundhed for os selv.

Hvor slaveriet 'kun' var en moralsk/etisk katastrofe, er

[1] Finans.dk 11.01.16
[2] Børsen 16.12.2014.
[3] Information 16.09.2013.
[4] Morgenavisen Jyllandsposten 06.01.2015.
[5] http://www.peta.org/issues/animals-used-for-food/meat-wastes-natural-resources/

landsbrugs- og kødindustrien ikke kun dét, men også en økonomisk, miljømæssig og sundhedsmæssig katastrofe.

Et tankesæt af adskillelse

Der er fremdeles en række andre forretningsmodeller, der her i 2016 burde ses på, som var de lige så absurde som slaveri, men fremfor at liste dem op, så lad os se, hvad der ligger af verdensbillede under neden.

Slaveri var perverst. Og ligesom slaveriet hviler landbrugs- og kødindustri på en grundlæggende perverteret tænkning. Slaveriet hvilede på, at nogle mennesker, én race, havde håndsret over andre racer. Absurd. Det industrielle landbrug og kødindustrien hviler på, at menneskene har håndsret over dyr og miljø, og at økonomiske forhold kommer før alle andre. Lige så absurd.

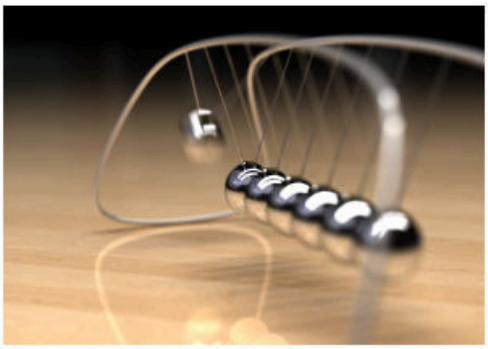

Dagens styrende tankesæt er kommet ud af en mekanisk forståelse af livet.

Det kan kun forekomme, fordi vi lever i et tankesæt, der kommer ud af en grundlæggende oplevelse af adskillelse. Hverken slaveri eller den industrielle landbrugs- og kødindustri ville kunne eksistere uden, at vi oplever os adskilt fra andre mennesker, dyr og natur.

Vores nuværende tankesæt – det kapitalistiske industrisamfunds tankesæt – er lineært, kortsigtet og et 'adskillelsens tankesæt', hvor verden tænkes at bestå af adskilte og uafhængige dele. Det tankesæt arbejder selvoptaget imod ét mål, og er i opposition til alt, hvad der måtte stå i vejen for at nå det mål, herunder mennesker, dyr og miljø.

Det tankesæt kommer ud af Isaac Newtons mekaniske forståelse af verden, der fremstiller den som sammensat af uafhængige og adskilte dele; og af René Déscartes rationalitets filosofi, der betragter følelser og sansninger som ligegyldige og ugyldige, når det kommer til at orientere sig og tage beslutninger.

Negligering af indbyrdes afhængighed

Disse naturvidenskabelige grundforståelser blev af August Comte ført over i samfundsvidens-skaberne (han brugte sigende nok begrebet 'samfundets fysik', før han etablerede termen 'sociologi') og derfra ud i hverdagen. Det er blevet en måde at se og forstå os selv og verden på: uafhængige dele, der er adskilte fra alt andet levende.

Selvom gamle traditioner fra alle verdensdele altid har fortalt en anden sandhed, og selvom kvantefysikken for 100 år siden faktisk viste os denne anden sandhed i naturvidenskabelige termer, så står vi hér i 2016 fortsat på dét fundament af en tænkning af adskillelse – et tankesæt, der ganske enkelt ikke komplekst og nuanceret nok til at forstå, erkende og opleve altings sammenhæng. Ikke udviklet nok til at erkende af helheden er mere end summen af sine dele. Ikke beåndet nok til at se, at der kun er én klode, hvorpå alle levende væsener er sammenvævede i deres behov for ilt, vand, føde og tryghed. Ikke følsomt nok til at vide dybt inde, at

alt levende på den klode er indbyrdes afhængigt af hinanden.

Det var derfor, at slaveri kunne forekomme. Det er derfor, at det industrielle landbrug og kødindustrien kan eksistere. Det er ud af en grundlæggende oplevelse af adskilthed og uafhængighed, at alle overgreb vokser.

Den tænkning giver os ikke lov til at se os selv som en del af et større og indbyrdes afhængigt hele, men skaber en verden, hvor vi oplever os adskilt fra andre mennesker og alt andet levende. Det er en tænkning, der appellerer til og iscenesætter vores frygt og grådighed, som ensidigt tænker verden i økonomiske termer, bygger på idéen om evig vækst og profit, og som konstant bringer os i kamp mod andre og naturen.

Den tænkning bygger kapitalismen i sin rå form på. Den har bragt os til, hvor vi er i dag – en verden, hvor mange mennesker er syge pga. enten underernæring, overvægt, stress, ensomhed eller mangel på eksistentiel mening; hvor virksomheder hæmningsløst jagter profit; hvor mennesker med baggrund i forskellige kulturer og religiøse opfattelser strides; og hvor dyr og miljø vantrives i en sådan grad, at det er til fare for menneskehedens fortsatte eksistens.

Stoppe med at fremskrive fortiden

Hvis vi bare fortsætter med at fremskrive nutiden ud fra vores erfaringer fra fortiden, 'downloade' som Otto Scharmer[6] kalder det, så vil vores fremtid ligne fortiden til forveksling. En mulig definition på sindssyge er, at gøre det samme igen og igen, og alligevel forvente et andet resultat!

Det, der nu er stærkt på vej, og som vi har så meget brug for, er et nyt paradigme, der giver vores samfund en ny grundlæggende præmis, der rækker ud over profit, produkter og adskillelse. Podemos taler om det i Spanien. Syriza gør det i Grækenland. Bernie Sanders gør det i USA.

Vi er ved at nå en kritisk masse af mennesker, der intuitivt er bevidste om, at vi ikke er adskilt fra alt andet levende, og at helhedstænkning bygget på empati og ydmyghed er den eneste farbare vej fremover. Kommunismen kom til sit endeligt i 1989, da muren i Berlin blev væltet. Nu er det lige så tydeligt, at den eksisterende kapitalisme heller ikke er levedygtig.

Nødvendigt med flere bundlinier

I praksis betyder det blandt meget andet, at vi ikke kan fortsætte med kun at vægte den økonomiske bundlinie, men må give de sociale- og miljø/klimamæssige bundlinier lige så stor indflydelse på alle områder af livet. Det sker heldigvis allerede rundt omkring.

På et helt overordnet plan har Bolivias parlament fx vedtaget *Loven om Moder Jord*, der giver rettigheder til vores planet som et levende system. Det er ret bemærkelsesværdigt. Loven om Moder Jord (*Ley de Derechos de La Madre Tierra*) beskriver Jorden som hellig, og anser Jorden som et levende system med rettigheder, der skal beskyttes mod udnyttelse. Det bliver så nok ikke i Bolivia, at nogen skal drømme om at bore efter skifergas eller få lov til at bruge flere pesticider i landbruget.

I Bhutan har de droppet BNP og igennem mange år arbejdet med Gross National Happiness (GNH –

[6] Tyskfødt forsker på MIT i Boston, der er kendt for sin 'Teori U'.

bruttonationallykke). Bhutans models indeholder indikatorer, der blandt andet stiller skarpt på bæredygtighed, kulturbevarelse samt gode styreformer. Blandt de 72 indikatorer findes også sundhed, uddannelse, psykisk velbefindende og tidsforbrug. Alt sammen betyder, at når politikerne skal træffe en beslutning, skal de ikke kun vurdere de økonomiske effekter, men også konsekvenserne for eksempelvis miljø, sundhed og kulturen.

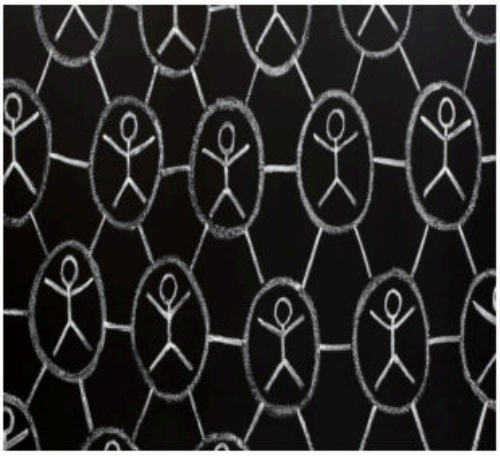

Den teknologiske udvikling vil fremme dele-økonomi og nye fællesskaber

Udemokratiske handelsaftaler som TTIP og CETA, der giver virksomheder mulighed for af sagsøge stater modarbejdes med stor beslutsomhed af hele befolkninger. En banksektor, der anses for at være 'too big to fail' med mulighed for at spekulere verden til afgrundens rand for vores egne sparepenge bliver mødt af voksende modstand. Et sundhedssystem, der har alt for svært ved at indoptage komplementær viden og som tilsyneladende af under for stærk indflydelse af medicinalindustrien, bliver udfordret mere og mere. Et uddannelsessystem, der måler og tester men glemmer, at demokrati, ligestilling, kritisk tænkning, ånd og dannelse begynder netop dér, får tydeligere og tydeligere modspil. En lovgivende magt, der beskytter sig selv imod demonstrationer og vedtager love, der mørklægger overfor offentligheden, bliver udpeget og stillet til ansvar. Banebrydende idéer som borger/basis-løn og en 30 timers arbejdsuge, så der bliver plads til flere på arbejdsmarkedet og mindre stress anses af flere og flere som helt nødvendige at undersøge og afprøve, for at skabe et mere demokratisk, socialt og bæredygtigt samfund.

Ovenstående er alt sammen helt naturlige konsekvenser af, at vi bevæger os væk fra et adskillelses-paradigme og begynder at opleve os som værende en del af et større sammenhængende hele.

Det samarbejdende fællesskab

Interessant nok lader det til, at den teknologiske udvikling vil hjælpe os samme vej. Den amerikanske tænker Jeremy Rifkin spår i hvert fald, at kapitalismen om blot 40 år ikke længere vil være styrende.[7]

Grundlæggende fordi, at udgifterne til at producere til den tid er blevet så lave, at det er blevet meget svært at skabe de marginer, der leder til overskud. Og uden overskud er der ikke megen kapitalisme tilbage. Og Rifkin peger på, at udviklingen vil fortsætte: med 3D-print vil vi kunne producere flere produkter og varer selv; med grøn energi vil vi kunne producere strøm og varme selv; qua internettet kan vi tage videregående uddannelser næsten-gratis; med stadig kraftigere internet-forbindelser vil flere services kunne trækkes billigere og billigere hjem (ligesom flere af os vil producere mere og mere hjemmefra) etc. Vi vil også begynde

[7] I bogen *The Zero Marginal Cost Society*, Palgrave Macmillan, 2014.

at dele det allerede producerede mere. Adgangen til de tre hjørnestene i udviklingen – kommunikationsmidler, energi og logistik – bliver allemandseje. Vi bliver hvad Rifkin kalder *prosumers* – både producenter og forbrugere/kunder. Som forbrugere bliver vi vores egne producenter. Opdelingen vil forsvinde. Markedet som det har fungeret i den kapitalistiske æra vil svinde ind. Det samarbejde fællesskab vil vokse.

Alt dette, der på overfladen kan se ud som udelukkende bevægelser inden for økonomi og teknisk udvikling, både skaber og er en konsekvens af den ændring i bevidsthed, denne artikel har forsøgt at favne og beskrive.

Presset på kapitalismens konkurrencestat er et pres på en tænkning, der som grundlag har adskilthed, grådighed og ansvarsløshed over for liv og fremtid. Her overfor er open source innovation, fællesskaber, gennemsigtighed, dele- og bytte-ordninger, empati, samarbejder på tværs af brancher og imellem det private, det offentlige og frivilligheds organisationer baseret på en forståelse for altings indbyrdes afhængighed.

Når vi ikke oplever os selv som adskilt og uafhængig af alt andet levende, så opdager vi, at det, vi i adskillelsens paradigme har betragtet som normalt er unormalt; at det, vi har accepteret, reelt er aldeles uacceptabelt.

Vi nærmer os en kritisk masse, der højt og tydeligt taler det eksisterende kapitalistiske paradigme midt imod. Og vi siger som Gerrison sagde det i 1831: *Vi er alvorlige. Vi vil ikke være tvetydige. Vi vil ikke undskylde. Vi vil ikke vige en enkelt tomme. Og vi vil blive hørt!*

Bo Heimann, f. 1971, er Bachelor i Journalistik og M.A. i Ledelses- & Organisationspsykologi. Han har skrevet en række bøger om bevidsthedsudvikling, og har siden 2014 som selvstændig konsulent arbejdet med udvikling hos mennesker, teams og organisationer.
www.boheimann.com